

Секція 1

Розвиток держави і права в умовах європейської інтеграції: загальнотеоретичні аспекти та історичний досвід

Section 1

Development of state and law in the conditions of European integration: theoretical aspects and historical experience

Багрій Ю.

*студент магістратури юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії
та історії держави і права ТНЕУ Григорук Н.Г*

ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОСТІ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ СВІТОВИХ ПРОЦЕСІВ

Постановка проблеми. Кожна із правових систем сучасності пройшла особливий шлях свого зародження та генезису, які відбувались під впливом специфіки розвитку суспільства та держави (групи держав), а також різноманітних політико-правових, соціально-культурних та ідеологічних процесів у них. Це, у свою чергу, призвело до того, що на даний момент у світі нараховується вагома кількість правових систем, які володіють характерними ознаками та продовжують динамічно розвиватись. Спостерігається їхня взаємодія, запозичення джерел права, які призводять до трансформації правових систем сучасності та змін у їхніх складових. Беручи до уваги складність досліджуваної проблематики, її важливість та актуальність як для сучасного суспільства, а також для подальшого розвитку України, виникає необхідність у її ґрунтовному дослідженні та аналізі.

Стан наукового дослідження. Аналіз правових систем сучасності є темою, яка становить суттєвий інтерес для дослідження як у вітчизняних, так і у зарубіжних науковців. Зокрема її дослідженням займалися такі вчені, як Бірюкова А., Лук'янов Д.В., Михайленко Н. М., Настасяк І.Ю., Репецький В.М., Скакун О.Ф., Хаустова М.Г., Хаустова М. Г., Щетинин С. А. та інші.

Виклад основного матеріалу. Правова система являється доволі складним і багатоаспектним поняттям, у якій міститься комплекс компонентів, які справляють нормативно-організаційний вплив на правові відносини. Як вірно підкреслює О.Ф. Скакун дана система є доволі багатоплановим поняттям, у якому відображено зв'язок права з усією структурою суспільства та держави [6, с.318].

Погоджуємося з думкою Д.В. Лук'янова, який вважає, що поняття «правова система» застосовується у кількох значеннях. У вузькому значенні її розглядають, як право певного суспільства і пов'язані з ним правові явища. У такому значенні її застосовують у термінах «національна правова система» чи «правова система суспільства». У широкому розумінні правова система – це

певна сукупність різноманітних правових систем, об'єднаних за спільними ознаками [2, с.12].

Варто погодитися з авторами О.В. Зайчук та Н.М. Оніщенко, які розрізняють наступні типи правових систем: англосаксонську, романо-германську, соціалістичну та традиційного права [7, с.569].

На розвиток правових систем сучасності істотно вплинули глобалізаційні процеси, призвівши до їх трансформації, а також викликавши у них зміну інфраструктури правопорядку [4, с.36].

Відмітимо, що у науковій літературі особливості трансформації правової системи у рамках глобалізаційних процесів та інформаційного суспільства трактується по-різному. Так, наприклад, на думку С. Щетініна основними способами такої трансформації є правові інтернаціоналізація, інтеграція та імплементація. На думку науковця правові інтеграція та імплементація мають сприяти об'єднанню зусиль держав та міжнародних організацій спільно вирішувати основні проблеми сучасності у глобальному масштабі. Щодо правової інтернаціоналізації, то вона, на його думку є результатом загальних глобалізаційних процесів, які виникають у всіх сферах життя суспільства, а її суть він вбачає в тому, що національне право певної держави знаходиться у тісному взаємозв'язку з іншими структурними елементами правової системи. В її межах він виокремлює гармонізацію, уніфікацію та рецепцію [11, с. 7]. Проте, з його думкою не погоджується А. Бірюкова, яка вважає, що у даному контексті науковець припустився методологічної помилки, зважаючи на те, що правова імплементація та правова інтеграція є тільки функціональними ознаками глобалізації [1, с.200].

Розділяємо думку Н.М. Михайленка, що через дію глобалізації правові системи трансформуються внаслідок процесів, які можна передати через такі терміни, як «апроксимація», «гармонізація» та «конвергенція». Під першим терміном науковець розглядає реальний наслідок зближення правозастосування, правосвідомості та правотворчості, відповідно до його гармонізації як мети. У свою чергу, гармонізація права – це конкретна мета, намір здійснити об'єднання, привести до загального розуміння правові інститути, практику правозастосування та правові норми. Під конвергенцією права він розглядає процес зближення, що відбувається у певних формах, і має наслідком апроксимацію права [3, с.184].

Відмітимо, що наразі розвиток сучасної правової системи України відбувається під впливом процесів глобалізації та в умовах реформування її структурних елементів. У науковій літературі на даний момент виокремлюють наступні її характерні ознаки: 1) через активне формування її структурних елементів постійно видозмінюється та розвивається взаємодія між ними; 2) у ній відбувається створення механізму самоорганізації, який повинен зосередити суспільні зусилля на бажаному для неї стані рівноваги; 3) наразі відбувається поступове приведення вітчизняної правової системи у відповідність до міжнародних стандартів, передусім – європейських, що характеризується утвердженням у ній принципів громадянського суспільства та правової держави; 4) правове регулювання у ній відбувається згідно із визнаними міжнародно-правовими принципами та нормами; 5) створенням у її рамках нових інститутів і галузей права та законодавства, а також виникненням комплексних інститутів законодавства; 6) наразі у ній

спостерігається урізноманітнення зовнішніх форм права, що забезпечує її динамічність [8, с.287].

Як бачимо, загалом українська правова традиція є сформованим протягом тривалого періоду, унікальним явищем, і їй вдалось зберегти свою своєрідність і самобутність, незважаючи на всі державно-політичні та соціально-економічні катаклізми, яка відбувались та відбуваються в історії нашої держави [9, с.31]. Проте, національна правова система суттєво відчуває вплив основних тенденцій, які спостерігаються у правових системах сучасності. Передусім це стосується глобалізаційно-інтеграційних процесів. Проте, неможливо не зазначити, що особливим фактором, який у наш час впливає на розвиток національної правової системи є збройний конфлікт, який відбувається на сході нашої держави, і загрожує територіальній цілісності та суверенітету України. У рамках даного конфлікту Росія, яка спочатку анексувала Крим, створила і використала збройні антиурядові формування проти України, якими вчинила військову інтервенцію на сході України [5, с.372], яка продовжується і у даний час. Зважаючи на це, перед суб'єктами, які суттєво впливають на розвиток національної правової системи, стоїть завдання, щоб будь-які їхні кроки, які матимуть вплив на дану систему, були детально проаналізовані перед їх запровадженням та реалізацією, і мали позитивний ефект, зважаючи на загрозу національній державності.

Можемо констатувати, що станом на сьогодні глобалізація справляє суттєвий вплив на всі елементи правової системи України. Передусім на нормативно-правову базу України, у якій внаслідок дії глобалізаційних процесів та інших регіональних викликів виникли цілі галузі й інститути права та законодавства, такі як космічне, екологічне, інформаційне, інвестиційне та екологічне право, кримінально-правові інститути боротьби із хакерством, торгівлею людьми та людськими органами, незаконною трансплантацією, військовими злочинами, методам ведення «гібридної» війни, тощо.

Під впливом глобалізаційних процесів у правовій системі України виникають і нові джерела права, до яких науковці відносять правові позиції Конституційного Суду України. Правові позиції КСУ доволі часто застосовується в актах органу конституційної юрисдикції, що проявляється у посиленнях на відповідні рішення та висновки КСУ. Зважаючи на це, правові позиції КСУ певною мірою можна зіставити із «ratio decidendi» (правовим обґрунтуванням) рішень судів, які являють зміст судового прецеденту в англосаксонській правовій системі [10, с.58–59].

Висновки. Отже, під впливом процесів глобалізації та інформаційного суспільства більшість правових систем сучасності зазнали трансформаційних змін, які проявляються у їхніх структурних елементах, у виникненні та розвитку у них нових джерел права та в обміні нормативним матеріалом. Глобальні правові трансформаційні процеси нерозривно пов'язані із загальносвітовими торгово-економічними та політичними процесами.

Список використаних джерел

1. Бірюкова А. Трансформація національної правової системи в умовах глобалізації. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №5. С. 198–202.
2. Лук'янов Д.В. Релігійні правові системи в сучасному світі. Харків: Право, 2015. 352 с.

3. Михайленко Н. М. Трансформация национальных правовых систем в условиях глобализации (проблемы теории). *Известия ТулГУ. Экономические и юридические науки*. 2014. №3-2. С. 183-187.
4. Настасяк І.Ю. Взаємодія сучасних правових систем світу в умовах глобалізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. №7. С. 35–37.
5. Репецький В.М. Застосування міжнародного гуманітарного права у збройному конфлікті України. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична*. 2015. №2. С. 368–373.
6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Алерта, 2011. 520 с.
7. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О.В.Зайчука, Н.М. Оніщенко. 2-ге вид., перероб і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
8. Теорія держави та права: навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
9. Хаустова М.Г. Правова система України серед правових систем сучасності. *Проблеми законності*. 2013. №123. С. 23–33.
10. Хаустова М. Г. Проблеми і перспективи розвитку правової системи України в умовах глобалізації. *Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр.* Харків, 2014. №1. С. 54–64.
11. Щетинин С. А. Правовая глобализация: понятие и основные формы: теоретико-методологические аспекты: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Рост. юрид. ин-т МВД РФ. Ростов-наДону, 2009. 24 с.

Броварний Д.

*студент магістратури юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії
та історії держави і права ТНЕУ Григорук Н.Г*

ДЕМОКРАТІЯ ЯК ГАРАНТІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. З моменту здобуття Україною незалежності у її правовій системі почали з'являтися та розвиватися нові демократичні інституції, що прийшли на зміну пережиткам авторитаризму. Проте навіть прийняття численних нормативних актів, які мали демократичний характер, не вберегло нашу державу від того, що у роки правління Л.Д. Кучми та В.Ф. Януковича у ній фактично відновлювався авторитарний політичний режим у специфічних українських формах. Саме відверто антидемократична сутність режимів правління, які закріпились у нашій державі у роки президентства в Україні зазначених осіб, обумовила революційні події у історії нашої держави, що повинні були вплинути на її перетворення у правову державу, у функціонуванні якої саме демократії належала б визначальна роль. Однак, незважаючи на євроінтеграційні процеси, які наразі спостерігаються у нашій державі, що активно декларуються на всіх рівнях влади, не можна стверджувати, що в Україна повною мірою створено правову державу, а демократія є реальною основою її конституційного ладу та суспільних відносин. Тобто наразі роль та значення демократії Україні не є настільки